

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی

Designing And Validation of the Early Childhood Art Curriculum Model

تاریخ دریافت مقاله: ۰۱/۰۴/۱۴۰۲؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۹/۰۹/۱۴۰۲

F. rezaee (Ph.D)

A. Hosseinihah (Ph.D)

علی حسینی خواه^۲فاطمه زهرا رضایی^۱

M. Kian (Ph.D)

A. Kamran (Ph.D)

افسانه کامران^۳مرجان کیان^۴

Abstract: The current research was done with the aim of designing and validating the model of the early childhood art curriculum. The research method was of mixed type. The sources of information were all the upper documents available in the field of art and all countries and approaches that had successful and impressive experiences in the field of art curriculum, and in the quantitative part, experts in curriculum planning and art who used the exemplary method targeted sampling was selected. The tool for collecting the qualitative part, related documents and sources, and the quantitative part was a researcher-made questionnaire. The validity of the questionnaire was confirmed by the opinion of experts and reliability was obtained using the agreement coefficient for components above 0.8. In order to determine the validity of the designed model, the opinions of experts and curriculum and art experts were collected using the Delphi method and the final model with the elements of educational-artistic ideals, content, activities and creative educational materials, creative teaching-learning strategies, the artistic environment and space, the role and interaction of the teacher with the child and creative evaluation were developed.

Keywords: curriculum pattern design, art, early childhood, accreditation

چکیده: مقاله حاضر با هدف طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی (۳ تا ۸ سال) انجام شده است. روش پژوهش از نوع کیفی است. منابع اطلاعات، اسناد بالادستی در دسترس در حوزه هنر و کشورها و رویکردهایی که در حوزه برنامه درسی هنر دارای تجارب موفق و چشمگیر هستند، بوده است که استراتژی انتخاب کشورها و رویکردها بر اساس پیشروبودن در آموزش اوان کودکی بود و به منظور تعیین اعتبار الگوی طراحی شده نظرات ۱۲ نفر از متخصصان برنامه‌ریزی درسی و هنر که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند، مد نظر بوده است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، اسناد، منابع مرتبط و پرسشنامه محقق ساخته بوده است. روایی پرسشنامه با نظر متخصصان و خودبازبینی پژوهشگر تأیید و پایایی با استفاده از ضریب توافقی برای مولفه‌ها، بالای ۰.۸ بدست آمد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل محتوا با رویکرد استقرایی و روش دلفی استفاده شد. الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی با ۲۵ مولفه در عنصر آرمان‌های تربیتی - هنری، ۵۲ مولفه در عنصر محتوا، مواد و فعالیت‌های خلاقانه آموزشی، ۲۸ مولفه در عنصر راهبردهای خلاقانه یاددهی - یادگیری، ۱۰ مولفه در عنصر محیط و فضای هنری، ۱۰ مولفه در عنصر نقش و تعامل مربی با کودک و ۱۳ مولفه در عنصر ارزشیابی خلاقانه تدوین شد. اعتبار الگو با نتیجه آزمون کندال، $w=0.95$ شده است که حاکی از اتفاق نظر بسیار خوب در بین متخصصان برای تأیید الگوی هنر و زیبایی شناسی در اوان کودکی بوده است.

کلیدواژه‌ها: اعتبار بخشی، اوان کودکی، برنامه درسی، هنر

۱. دکتری برنامه‌ریزی درسی، آموزگار ابتدایی شهرستان نکا استان مازندران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه خوارزمی،

fatemeh.z.rezaee@gmail.com

h.ali@khu.ac.ir

۲. استادیار گروه آموزشی برنامه ریزی درسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه خوارزمی

kian@khu.ac.ir

۳. دانشیار گروه آموزشی برنامه ریزی درسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه خوارزمی

afsanehkamran@Khu.Ac.Ir

۴. استادیار دانشکده هنر و معماری دانشکده هنر و معماری دانشگاه خوارزمی

یکی از رسالت‌های نظام آموزشی در هر جامعه‌ای فراهم کردن بسترهای لازم برای رشد و شکوفایی همه جانبه استعدادهای کودکان است. جهت دستیابی به این هدف و با عنایت به ماهیت چندبعدی روحی، روانی، ذهنی، اخلاقی و اجتماعی فراگیران از یک طرف و ضرورت استفاده از حداکثر توان یادگیری آن‌ها از طرف دیگر، نیاز به طراحی و تدوین طیف متنوعی از برنامه‌ها، فرایندها و فعالیت‌های آموزشی است که بخش اعظم آن در خلال محتوا و متون درسی پیش‌بینی شده است (عابدینی و رضایی، ۱۴۰۰). همچنین در جهان امروز «معنای دانش از توانایی به یاد آوردن و تکرار اطلاعات به توانایی یافتن و به کار بردن آن تبدیل شده است». پس در حال حاضر آنچه از دانش‌آموز خواسته می‌شود «فهم، کاربرد، تحلیل، ارزیابی و تالیف است» (گاردنر^۱، ۲۰۰۰، ص. ۸۷). از این زاویه است که رویکرد هنری را می‌توان یک ضرورت برای فراگیران به حساب آورد که دریچه جدیدی را به روی آن‌ها می‌گشاید و معیاری برای فهم، تحلیل، ارزیابی و کاربرست دانسته‌ها در اختیارشان می‌گذارد. هنرها آگاه می‌کنند همچنان که برمی‌انگیزانند؛ آن‌ها به چالش می‌کشند همچنانکه خرسند می‌کنند. این جمله از تفکرات آیزنر است که بر اصلاحات مدارس آمریکا تأثیر بسزایی گذاشته است (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۹). از نظر آیزنر کار و فعالیت مناسب در هنرها دارای نتایج و پیامدهای شناختی می‌باشد که این امر دانش‌آموزان را متناسب با نیازهای قرن بیست‌ویکم آماده می‌سازد (مهر محمدی، ۱۳۸۳، ص. ۲۳). از نظر آیزنر کاربرد هنر در تعلیم و تربیت فقط مربوط به گنجاندن درس‌های هنر در برنامه مدارس نیست، بلکه اشاعه نگاه هنری به کل فرایند تعلیم و تربیت است. از دیدگاه او، توجه به هنر باید جزء مأموریت اصلی مدارس قرار گیرد (آرمند، ۱۳۹۳، ص. ۴). کودکان از طریق ارتباط با هنر می‌توانند به عنوان یک عضو فعال در دنیای پیرامون خود نقش‌آفرینی کنند (آنتیلا^۲، ۲۰۱۸؛ لوید^۳، ۲۰۱۷؛ پرسو^۴ و همکاران، ۲۰۱۱؛ آرسلان^۵، ۲۰۱۴). باتنکو^۶ (۲۰۱۶) معتقد است در عصر فناوری دیجیتال، در زمانه‌ای که همه

1. Gardner
2. Anttila
3. Lloyd
4. Perso
5. Arslan
6. Butenko

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی زندگی انسان متأثر از پیدایش و استفاده از اطلاعات و فناوری‌های جدید است، این را فراموش کرده‌ایم که هر فرد، در کنار تمامی این نوآوری‌های فناورانه، کماکان به گونه‌ای سازگاری و هماهنگی در زندگی نیاز دارد. بدون هنر و زیبایی، با جهانی بدون چهره مواجه خواهیم بود. (ژیتینا^۱ و همکاران، ۲۰۱۹، ص. ۳).

زبیر^۲ (۲۰۱۳) معتقد است امروزه ما برای رشد و توسعه سیستم‌های آموزشی و فراهم کردن زمینه آموزش مناسب، به چیزی فراتر از «نشستن در کلاس درس، خواندن متن کتاب‌ها و گوش دادن به معلمان» نیاز داریم، زیرا دانش‌آموزان، با هم برابر نبوده و دارای کیفیات و خصوصیات ذهنی و روحی و روانی متفاوتند. هر کودک به نوبه خود منحصر به فرد است، لذا کلاس‌های درس، باید به گونه‌ای اداره شود که به طور همزمان از حواس مختلف بینایی، شنوایی، لامسه جهت یادگیری استفاده نماید. آیزنر (۲۰۰۲) راه‌حل این مشکل را، در اشکال سواد هنری می‌بیند و باسوادشدن را به معنای وسیع کلمه، کیفیت یا قابلیت که به فرد امکان می‌دهد تا به معانی و مفاهیم ابراز شده از طریق نظام‌های معناسازی گوناگون، دست پیدا کند. به عقیده مگ‌سامن و باترو^۳ (۲۰۱۱)، شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد هنر مزایای غیرآکادمیک، از جمله بهبود انگیزه و عزت نفس، آگاهی فرهنگی، حل مسئله یا تصمیم‌گیری، بیان عاطفی بهتر و همچنین هارمونی اجتماعی را فراهم می‌کند. هنر به اندازه سایر رشته‌ها در پرورش افرادی با مهارت‌های لازم برای قرن حاضر ضروری است. هنر مهارت‌های انتقادی و تفکر خلاق را در حل مسئله توسعه می‌دهد و افراد را قادر می‌سازد تا از تخیل خود برای حل مشکلات فنی استفاده کنند (آستا^۴، ۲۰۲۲).

برای کامیل و استیو^۵ (۲۰۲۰)، تجربیات هنری مانند مشارکت تئاتر، نقاشی‌های دیواری، تمرین یک قطعه موسیقی یا یادگیری ترکیب رنگ‌ها می‌تواند به‌زیستی عاطفی و اجتماعی کودکان را توسعه دهد. سویج^۶ (۲۰۱۸) به این نتیجه رسیده است که شیوه‌های هنری مانند گوش دادن به موسیقی، نواختن ساز، ملودی و ریتم باعث می‌شود که هر دو نیمکره مغز درگیر فعالیت ذهنی

-
1. Zhitnaya
 2. Zbir
 3. Magsamen & Battro
 4. Uştu
 5. Camille & Steve
 6. Savage

شوند. کار بعدی در موسیقی توسعه مهارت‌های خلاقانه و گروهی دانش‌آموزان است که در مدت زمان کوتاهی اعتماد به نفس، اراده و جامعه‌پذیری آن‌ها را تقویت می‌کند. لازانو و هامر^۱ (۲۰۰۱) معتقدند آموزش هنر به دانش‌آموزان این فرصت را می‌دهد تا مسئله را حل کنند، نظم و انضباط خود را بکار گیرند و از پتانسیل‌های ذهنی منحصر به فرد استفاده کنند. آلتر، هایز و اوهارا^۲ (۲۰۱۱) دریافتند که آموزش هنر می‌تواند پیامدی از قبیل ایجاد نگرش مثبت به یادگیری، رشد هویت فرهنگی و شخصی و تقویت تفکر خلاق و تخیل کودکان داشته باشد. کریه^۳ (۲۰۲۰) و سالیوان و گو^۴ (۲۰۱۷) تأکید کرده‌اند که هنر تأثیر مثبتی بر سیستم روانی و عصبی افراد دارد.

هرچند که در سنوات اخیر در راستای توجه به این مهم کتاب‌هایی طراحی و تدوین شده اند اما کافی نیست و باید در یک بستر و دامنه گسترده در کل کشور برای توجه به مسائل هنری برنامه ریزی دقیق و اصولی صورت گیرد. چرا که در نظام آموزش و پرورش ایران، همچنان تبیین روشنی از معنا، حدود و ثغور آموزش هنر ارائه نشده است، که این امر به نوبه خود تا حدی متأثر از مبهم بودن جایگاه هنر در این نظام آموزشی است (کاظم پور، رستگارپور و سیف نراقی، ۱۳۸۷).

به‌زعم کیان و مهرمحمدی (۱۳۹۲) از جمله دلایل قرار داشتن هنرها در حاشیه تعلیم و تربیت این است که، این درس به شکل درسی تزئینی قلمداد می‌شود، رسمی و ملموس سنجش نمی‌شود و گاهی عملکرد خوب دانش‌آموزان در برنامه درسی هنر برای ورود به مراحل بالاتر تحصیلی و علمی، عاملی تأثیرگذار محسوب نمی‌شود؛ همچنین یکی دیگر از این دلایل این است که به‌صورت ارزشمند در کسب مشاغل به آن‌ها نگریسته نشده است.

نگاهی گذرا به تغییرات و تحولات آموزش و پرورش پیش از دبستانی در طول بیش از نیم قرن گذشته نشانگر آن است که نظرهای شخصی در این امر بیش از حقایق علمی و عینی مسلم و غیرقابل انکار مؤثر بوده است تا آنجا که زمانی آموزش و پرورش پیش‌دبستانی آنقدر کم اهمیت تلقی می‌گردد که سرمایه‌گذاری منحصر به بخش غیردولتی می‌شود، طبیعی است که

-
1. Lozano & Hammer
 2. Alter, Hays & O'Hara
 3. Kraehe
 4. Sullivan & Gu

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی

وقتی فعالیت در مرحله آموزش و پرورش محدود به بخش غیردولتی باشد و از طرف بخش دولتی هم نظارت و ارزشیابی دقیقی اعمال نشود، برنامه‌ها تحت تأثیر سلیقه‌ها و نظرات شخصی قرار می‌گیرد و از خط‌مشی صحیحی پیروی نمی‌کند. همچنین، در ایران، برای آموزش کودکان خردسال از اصطلاحات و تعابیر متعددی و گاه‌آ متناقضی استفاده شده است که این خود حاکی از عدم وجود سیاست‌های روشن و یک الگوی تربیتی مدون برای آموزش این کودکان است (قاسم تبار، ۱۳۹۵)؛ بعلاوه، آسیب‌های موجود در حوزه آموزش و پرورش پیش‌ازدبستان در ایران تنها محدود به مسائل اجرایی (همانند وجود متولیان چندگانه) نیست، بلکه بر اسناد بالادستی مربوط به این حوزه نیز نقدهای جدی وارد است. از مهمترین این آسیب‌ها می‌توان به اهدافی اشاره داشت که برای دوره پیش‌دبستان در اسناد بالادستی تعریف شده است. عدم توجه به مقتضیات روانشناختی و رشدی کودکان؛ رعایت نکردن سلسله مراتب توجه به ارزش‌ها مطابق با معیارهای دینی در اهداف؛ ابهام مفهومی در بسیاری از واژگان بکار رفته در اهداف؛ اغتشاش در سطح تعریف اهداف-غایت، هدف کلی یا رفتاری و وجود همپوشانی بین اهداف، از مهمترین نکاتی است که در تنظیم اهداف دوره پیش‌دبستانی در سند ملی برنامه درسی مغفول واقع شده است (سجادیه و آزادمنش، ۱۳۹۲). بنابراین، تأثیر عمیق برنامه‌های مدون آموزش هنر بر رشد و تحول کودکان خردسال از یک طرف و نقش حیاتی دوران اولیه کودکی در پیشگیری و یا کاهش مشکلات رفتاری و تحولی در سال‌های بعدی زندگی (ماهونی^۱ و ویگرز^۲، ۲۰۰۷، ص. ۷)، ارائه روش‌های اثربخش برای آموزش و رشد بالندگی این دسته از کودکان را ضروری ساخته است. حال به توجه به اینکه آموزش و تربیت کودکان ۳ تا ۶ ساله نقش حیاتی را در موفقیت آن‌ها در دوره‌های بعدی آموزشی ایفا می‌کند (تاگارت^۳، سیلوا^۴، ۲۰۱۵). همچنین در این دوره کودک یک نقش فعال در ساختار یادگیری و فهمیدن دارد و دانشی که در این دوران به دست می‌آورد، بسیار مهم و تعیین‌کننده است، توجه به مسائل هنر و تربیت هنری بسیار ضروری است. علیرغم اهمیت و تأثیرات مثبت، عمیق و بلندمدت آموزش و پرورش پیش‌ازدبستان در بالندگی و تحول کودکان، این

-
1. Mahoney
 2. Wiggers
 3. Taggart
 4. Sylva

دوره در کشور ما، چه در حوزه نظر (اسناد بالادستی) و چه در حوزه عمل، اگر نگوئیم مغفول، لاقلاً مظلوم واقع شده است و توجه کافی به آن نمی‌شود (آخش، ۱۳۹۶). برای مثال در سند برنامه درسی ملی (۱۳۹۱) به عنوان آخرین حلقه از اسناد رسمی کلان که وظیفه جهت‌بخشی و هدایت فعالیت‌های تربیتی را بر عهده دارد به جای توجه و تاکید بر تمامی سال‌های پیش‌از- دبستان، این دوره را تنها به گروه سنی ۵ و ۶ سال محدود می‌کند (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱، ص. ۴۶).

پژوهش‌های انجام یافته نیز اهمیت و ضرورت توجه ویژه به برنامه درسی هنر را در هر مرحله از تعلیم و تربیت نشان داده‌اند و گاه نتایج پژوهش‌ها، ضعف نظام آموزشی را در این حوزه نمایان کرده‌اند: طبق برخی تحقیقات در ایران، برنامه درسی هنر از چالش‌هایی مانند مناسب نبودن جایگاه تربیت هنری در کارکردهای اساسی برنامه درسی (عابدینی بلترک و رضایی زارچی، ۱۴۰۰)، توجه حاشیه‌ای، سطحی و زینتی (کارگذار و کیوک، ۱۳۹۸)، عدم توجه به تفاوت‌های فردی در بین دانش‌آموزان (نوری و فارسی، ۱۳۹۴)، بی‌توجهی برنامه‌ریزان و مسئولان (طباطبایی، عباسی و مرتهب، ۱۳۹۵)، ناسازگاری با واقعیت‌های فعلی و جدید (کیان و مهر محمدی، ۱۳۹۲)، کم توجهی به آموزش چند فرهنگی در هنر (صدر، ۱۴۰۰)، سوء برداشت از اهداف هنری و عدم قطعیت سیستم آموزشی در مورد این موضوع و اهداف آن رنج می‌برد (رضایی، ۱۳۸۸). هنرها اغلب از وضعیت پایینی در رابطه با موضوعاتی که با آنها ادغام می‌شوند، برخوردارند. علاوه بر این، معلمان تازه آموزش دیده به دلیل کمبود دوره‌های هنر در برنامه‌های صدور گواهینامه معلمان دوران کودکی، آمادگی ندارند هنرها را در سراسر برنامه درسی به روشی معنی‌دار ادغام کنند (آرلجنگ، ۲۰۲۳). ایرون (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی تغییرات هنر در مدارس از زمان معرفی استانداردهای ملی نیوزیلند پرداخت. نتایج بدست آمده حاکی از آن بود که هنر در مدارس به عنوان اولویت در نظر گرفته نمی‌شود و زمان زیادی از درس هنر، صرف تولید آثار هنری در زمینه هنرهای تجسمی می‌شود و به هنرهای سنتی، نمایشی و موسیقی کمتر توجه می‌شود (به نقل از خاکباز، رهبرنیا و خاکباز، ۱۳۹۹). آنچه در بررسی پژوهش‌های انجام‌شده، جلب توجه می‌کرد، این نکته بود که اگرچه اغلب مطالعات به نوعی به یک یا چند عنصر از برنامه درسی اشاره داشتند ولی هیچ پژوهشی

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی

به تفصیل و با جزئیات دقیق به بیان این عناصر نپرداخته‌اند. ازاینرو پرسش‌های این پژوهش به دنبال پوشش چنین کاستی در دوره اوان کودکی بوده است و تلاش بر این بوده است که عناصر برنامه درسی هنر در دوره پیش‌ازدبستان و با جزئیات دقیق‌تر موردتوجه قرار گیرند. بنابراین موضوع پژوهش، برخوردار از اصالت موضوعی می‌باشد. این مطالعه دلالت‌های نظری و کاربردی فراوانی به همراه خواهد داشت. کاربردهای نظری آن ناظر بر این مسئله می‌باشد که کمتر مطالعاتی درباره محتوای آموزش هنر در اوان کودکی صورت گرفته است. از لحاظ کاربردی پژوهش حاضر درصدد وارد کردن تأثیرات فراوان هنر و آموزش آن در مهمترین دوران زندگی که همان اوان کودکی است می‌باشد. بنابراین، پژوهش حاضر می‌تواند در پیشبرد و غنای پژوهش تربیتی در این زمینه کمک چندانی کند و با طرح سوالات گوناگون امکان پژوهش را برای محققان دیگر فراهم آورد تا نگاه ما به حوزه اوان کودکی پرنرنگ تر و ملموس تر شود.

لذا، پژوهش حاضر با بررسی جدیدترین نظریه‌ها و منابع موجود در حوزه تربیت اوان کودکی، به ارائه الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی بر اساس عناصر آرمان‌های تربیتی-هنری، محتوا، فعالیت‌ها و مواد خلاقانه آموزشی، راهبردهای خلاقانه یاددهی-یادگیری، محیط و فضای هنری، نقش و تعامل مربی با کودک و ارزشیابی خلاقانه پرداخته و سپس به منظور بررسی کارآمدی الگوی برنامه درسی پیشنهادی به اعتباربخشی آن از دیدگاه متخصصان در رشته‌های مختلف مانند برنامه درسی و هنر پرداخته است. بر اساس این هدف کلی پاسخگویی به پرسش‌های زیر مدنظر است.

۱. الگوی مطلوب برنامه درسی هنر اوان کودکی کدام است؟

۲. آیا برنامه درسی هنر اوان کودکی از نظر متخصصان برنامه درسی و هنر از اعتبار لازم برخوردار است؟

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش طی دو مرحله انجام شده است. منابع اطلاعات در مرحله اول منابع و اسناد در دسترس در حوزه هنر اوان کودکی و کشورها و رویکردهایی که در این حوزه دارای تجاربی هستند، بوده است. استراتژی انتخاب کشورها (استرالیا، کانادا، فنلاند و نیوزلند) و رویکردها (رجوامیلیا، والدورف و مبتنی بر تخیل ایگن) بر اساس پیشرو بودن در آموزش اوان کودکی و

نتایج خوبی که از خود به جا گذاشته‌اند بود. اطلاع رسان‌ها در پژوهش از میان منابع مرتبط با موضوع پژوهش که برای پژوهشگر قابل دسترسی است؛ به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده است. اطلاع رسان‌ها براساس روش نمونه‌گیری هدفمند، شامل سند تحول بنیادین، برنامه درسی ملی، راهنمای برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی پیش‌دبستان و کتب چاپ شده در زمینه هنر پیش‌دبستان و تجارب نظام‌ها (استرالیا، فنلاند، کانادا، نیوزلند) و رویکردهای آموزشی (رجیوآمیلیا، والدورف و ایگن (مبتنی بر تخیل)) بوده است. مقوله‌های حاصل از مطالعه اسناد، کشورها و رویکردها با روش تحلیل محتوای کیفی شناسایی شدند. پس از آن، الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی با بررسی منابع موجود در برنامه درسی و نظرات اساتید راهنما و مشاور بر اساس عناصر آرمان‌های تربیتی- هنری، محتوا، فعالیت‌ها و مواد خلاقانه آموزشی، راهبردهای خلاقانه یاددهی- یادگیری، محیط و فضای هنری، نقش و تعامل مربی با کودک و ارزشیابی خلاقانه طراحی شده است. در مرحله دوم، پرسشنامه محقق ساخته حاصل از یافته‌های مرحله اول، تنظیم گردید. در این پژوهش، سنجش میزان روایی ابزار اندازه‌گیری از طریق روش اعتبار محتوا و بازبینی پژوهشگر انجام گرفته است و توسط متخصصان حوزه هنر و برنامه درسی سوالات پرسشنامه، در چندین نوبت سنجش و در نهایت با حذف موارد تایید نشده توسط اساتید مورد نظر تایید قرار گرفت. میزان پایایی پرسشنامه برای تمامی مولفه‌ها بالای ۰,۸ به دست آمد. سپس پرسشنامه جهت اعتباربخشی الگوی تدوین شده بین متخصصان هنر و برنامه درسی توزیع گردید. به منظور تحلیل داده‌های حاصل از دلفی از شاخص‌های آمار توصیفی و ضریب هماهنگی کندال استفاده شد، مقدار ضریب محاسبه شده در اجرای دلفی $w=0.95$ بوده است که هماهنگی و اتفاق نظر محکمی بین مولفه‌ها بوجود آمد، همچنین اطمینان بسیار زیاد نسبت به عوامل کسب شد و اعتبار لازم به دست آمد و الگوی نهایی تدوین شد.

یافته‌های پژوهش

۱. الگوی مطلوب برنامه درسی هنر اوان کودکی کدام است؟

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی
 برای پاسخ به سؤال فوق، متون مرتبط با هنر از اسناد بالادستی ایران شامل سند تحول بنیادین
 آموزش و پرورش (۱۳۹۰) و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱)، راهنمای
 برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی پیش‌دبستان (۱۳۹۸) و کتب چاپ شده در زمینه
 هنر پیش‌ازدبستان و تجارب کشورهای استرالیا، کانادا، نیوزلند، فنلاند و تجارب رویکردهای
 رجویوامیلیا، والدورف و مبتنی بر تخیل ایگن استخراج و سپس مورد تحلیل محتوای کیفی قرار
 گرفتند و در نهایت مقوله اولیه و مقوله‌های اصلی ثبت گردید.

جدول ۱- تحلیل محتوای کیفی اسناد در هنر اوان کودکی

اسناد	مقوله اولیه	مقوله اصلی
سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	رشد فردی و اجتماعی (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، بند دوم: ۱۸)	پرورش خویشتن ارزشیابی خلاقانه سواد فرهنگی سواد هنری
	ارزش‌گذاری و قدردانی از آثار هنری (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، بند هفتم: ۱۸)	
	آفرینش هنری (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، بند هفتم: ۱۸)	
	هویت یابی و تبادل ارزش‌ها در بستر هنر (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، بند هفتم: ۱۸)	
	توسعه سواد هنری (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، راهکار ۵-۵: ۲۲)	
برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران	ارزش‌گذاری و قدردانی از آثار هنری رمزگشایی هنرمندانه تبادل و گسترش ارزش‌ها و آداب و رسوم در بستر هنر فهم و شناخت هنری در خدمت هویت یابی بازشناسی و ارزش‌گذاری آثار فرهنگی و هنری پرورش عواطف کشف و ارزیابی خلاقانه در هنر	ارزشیابی خلاقانه سواد فرهنگی درک هنرمندانه مهارت‌ورزی هنرمندانه سواد هنری

مقوله اصلی	مقوله اولیه	استاد
	توسعه سواد هنری (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر: ۲۶)	
درک هنرمندانه	رشد عاطفی	راهنمای برنامه‌ها و
شناخت هنرمندانه	(راهنمای برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی	فعالیت‌های آموزشی و
آفرینش هنری	پیش‌دبستان: ۲۲)	پرورشی پیش‌دبستان
مهارت هنرمندانه	لذت بردن از کارهای هنری	
پرورش زیبایی شناختی	(راهنمای برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی	
	پیش‌دبستان: ۲۲)	
	رشد حواس	
	(راهنمای برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی	
	پیش‌دبستان: ۲۲)	
	خلق آثار هنری یا اجرای آن	
	(راهنمای برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی	
	پیش‌دبستان: ۱۷)	
	توجه به زیبایی‌های آفرینش	
	(راهنمای برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی	
	پیش‌دبستان: ۱۷)	
پرورش زیبایی شناختی	رشد قوه تحلیل	کتاب چاپ شده در زمینه
پرورش تخیل ورزی	خلق آثار هنری یا اجرای آن	هنر پیش‌ازدبستان
پرورش خلاقیت	توجه به زیبایی‌های آفرینش	
آفرینش هنری	رشد مهارت دست ورزی	
مهارت هنرمندانه	رشد حواس و اندام‌ها	

جدول ۲- تحلیل محتوای کیفی کشورها در هنر اوان کودکی

کشور	استرالیا	کانادا	نیوزلند	فنلاند	ایران
عناصر					
آرمان‌های	شناخت	شناخت هنرمندانه	شناخت	شناخت هنرمندانه	شناخت هنرمندانه
تربیتی -	هنرمندانه	درک هنرمندانه	هنرمندانه	درک هنرمندانه	درک هنرمندانه
هنری	درک هنرمندانه	مهارت هنرمندانه	درک هنرمندانه	مهارت هنرمندانه	مهارت هنرمندانه

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی

کشور عناصر	استرالیا	کانادا	نیوزلند	فنلاند	ایران
مهارت هنرمندانه سواد فرهنگی پرورش خوبستن	مهارت هنرمندانه سواد فرهنگی پرورش خوبستن	سواد فرهنگی پرورش خوبستن	مهارت هنرمندانه سواد فرهنگی پرورش خوبستن	سواد فرهنگی پرورش خوبستن	سواد فرهنگی پرورش خوبستن
محتوا، مواد و فعالیت های خلاقانه آموزشی	حرکات موزون، نمایش، موسیقی، هنرهای رسانه، هنرهای تجسمی	حرکات موزون، نمایش، موسیقی، هنرهای تجسمی	حرکات موزون، نمایش، موسیقی، هنرهای تجسمی	حرکات موزون، نمایش، موسیقی، هنرهای تجسمی، صنایع دستی	حرکات موزون، نمایش، تربیت شنوایی، هنرهای تجسمی
راهبردهای خلاقانه یاددهی - یادگیری	روش مشارکتی روش اکتشافی (پروژه) روش آزمایشی گردش علمی	روش مشارکتی روش اکتشافی (پروژه) روش آزمایشی گردش علمی	روش مشارکتی روش اکتشافی (پروژه) روش آزمایشی گردش علمی	تبادل خلاق روش مشارکتی روش اکتشافی (پروژه) روش آزمایشی گردش علمی	روش مشارکتی روش اکتشافی (پروژه) روش آزمایشی گردش علمی
ارزشیابی خلاقانه	مستندات آموزشی آفرینش هنری قدردانی و ارزش - گذارای هنری و ارزش گذاری هنری نقادی هنری	مستندات آموزشی آفرینش هنری قدردانی و ارزش - گذارای هنری و ارزش گذاری هنری نقادی هنری	مستندات آموزشی آفرینش هنری قدردانی و ارزش - گذارای هنری و ارزش گذاری هنری نقادی هنری	مستندات آموزشی آفرینش هنری قدردانی و ارزش - گذارای هنری نقادی هنری	مستندات آموزشی آفرینش هنری قدردانی و ارزش - گذارای هنری نقادی هنری

جدول ۳- تحلیل محتوای کیفی رویکردها در هنر اوان کودکی

رویکرد عناصر	رجیو امیلیا	والدورف	ایگن (مبتنی بر تخیل)
آرمان‌های تربیتی - هنری	تاکید بر شناخت و فراشناخت هنرهای اخلاقی-ارزشی	پرورش ابعاد مختلف رشد تاکید بر پرورش تخیل و تفکر تاکید بر زندگی طبیعی	پرورش تخیل رشد اخلاقی پرورش زیبایی شناختی تاکید بر رشد مهارت‌های

عناصر	رویگرد	رجیو امیلیا	والدورف	ایگن (مبتنی بر تخیل)
		هنرهای بیانی	تاکید بر پرورش زیبایی	اساسی
		تاکید بر نمادگرایی	شناختی	پرورش تفکر
		پرورش ابعاد مختلف	تاکید بر رشد مهارت ها	رشد شناخت و فراشناخت
		رشد	تاکید بر یادگیری تلفیقی	
		تاکید بر زیبایی شناختی	تاکید بر مفاهیم اخلاقی،	
		تاکید بر رشد مهارت-	ارزشی و معنوی	
		های اساسی		
		یادگیری چند وجهی و عمیق		
		پرورش تفکر		
محتوا، مواد و فعالیت‌های خلاقانه آموزشی	دانش هنری (موسیقی)، حرکات موزون، هنرهای نمایشی، هنرهای تجسمی)	دانش هنری (موسیقی)، حرکات موزون، هنرهای نمایشی، هنرهای تجسمی)	دانش هنری (موسیقی، هنرهای تجسمی)	دانش هنری (داستان، موسیقی، هنرهای تجسمی، هنرهای نمایشی)
راهبردهای خلاقانه یاددهی - یادگیری	روش مشارکتی	روش مشارکتی	روش مشارکتی	روش مشارکتی
	روش اکتشافی (پروژه)	روش قصه گویی	روش قصه گویی	روش اکتشافی (پروژه)
	گردش علمی	روش آزمایشی	روش آزمایشی	روش نمایشی
	گردش علمی	گردش علمی	گردش علمی	قصه گویی
محیط و فضای هنری	فضاهای انعطاف پذیر	فضای طبیعی	فضای امن و حامی	فضای امن و حامی
نقش و تعامل مربی با کودک	توسعه سواد و طرحواره‌های هنری	توسعه سواد و طرحواره‌های هنری	توسعه‌ی سواد و طرحواره‌های هنری	توسعه‌ی سواد و طرحواره‌های هنری
	توسعه سواد و طرحواره‌های هنری	توسعه سواد و طرحواره‌های هنری	توسعه‌ی سواد و طرحواره‌های هنری	توسعه‌ی سواد و طرحواره‌های هنری
ارزشیابی خلاقانه	مستندات آموزشی	مشاهده و خودارزیابی	مشاهده و خودارزیابی	مشاهده و خودارزیابی
	آفرینش هنری	آفرینش هنری	آفرینش هنری	آفرینش هنری
	قدردانی	قدردانی	قدردانی	قدردانی
	و ارزشگذاری هنری	و ارزشگذاری هنری	و ارزشگذاری هنری	و ارزشگذاری هنری
	نقادی هنری	نقادی هنری	نقادی هنری	نقادی هنری

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی
 بدین ترتیب پس از شناسایی مقوله‌های برنامه درسی هنر اوان کودکی، الگویی از این برنامه
 درسی با عناصر آرمان‌های تربیتی و هنری، محتوا، مواد و فعالیت‌های خلاقانه آموزشی،
 راهبردهای خلاقانه یاددهی- یادگیری، محیط و فضای هنری، نقش و تعامل مربی با کودک و
 ارزشیابی خلاقانه طراحی و تدوین شده است که شرح آن در جدول ۴ الی ۹ آمده است:

جدول ۴- آرمان‌های تربیتی- هنری برنامه درسی هنر اوان کودکی

آرمان‌های تربیتی و هنری برنامه درسی هنر اوان کودکی کدام است؟

۱. شناخت هنرمندانه

- پرورش توانایی ادغام هنر در همه فعالیت‌های آموزشی
 (مستخرج از سند تحول بنیادین و راهنمای فعالیت های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان، همه رویکردها و
 برنامه درسی همه کشورها)
- ایجاد ارتباط با رویدادها و شخصیت‌های تاریخی از طریق اجرای هنرهای نمایشی و رسانه‌ای
 (مستخرج از سند تحول بنیادین و راهنمای فعالیت های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان، همه رویکردها و
 برنامه درسی همه کشورها)
- تعامل با آثار مخاطبان و مشاغل هنری با توجه به زمینه فرهنگی و موقعیتی خود
 (مستخرج از برنامه درسی همه کشورها)
- آشنایی با برخی از سوالات بزرگ اخلاقی، استعاره، تمثیل و الگوهای کهن از طریق داستان‌ها
 (مستخرج از رویکرد ایگن)
- پرورش توسعه سواد تخیلی با درگیری شناختی و عاطفی از طریق استفاده از روایت، تصاویر، استعاره‌ها،
 چیزهای عجیب و غریب و سرگرمی‌ها
 (مستخرج از رویکرد ایگن)
- خلق ایده‌های نو به کمک تجربیات شخصی و تخیل برای درگیر شدن با نتایج غیر منتظره
 (مستخرج از رویکرد رجویو امیلیا)
- آشنایی با آثار هنری گذشتگان خود
 (مستخرج از سند تحول بنیادین و راهنمای فعالیت های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان، همه رویکردها و
 برنامه درسی همه کشورها)
- پرورش دیدن، شنیدن و خوب گوش دادن به پیام‌ها و درک معنایی کلام و واژه‌ها در داستان
 (مستخرج از رویکرد ایگن و راهنمای فعالیت های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان)
- پرورش هویت خود و جایگاه خود در جهان با استفاده از تجربیات مثبت هنری
 (مستخرج از سند تحول بنیادین و راهنمای فعالیت های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان، همه رویکردها و

برنامه درسی همه کشورها)

- کسب تجربه در استفاده از مواد و امکانات رشته‌های مختلف هنری
(مستخرج از رویکرد رجیو امیلیا و برنامه درسی همه کشورها)

۲. درک هنرمندانه

- ایجاد مشارکت مبتنی بر رابطه و همدلی در کارهای گروهی برای به نمایش گذاشتن ایده‌های هنری از قبیل آوازهای دسته جمعی، نمایش‌ها و کارگاه‌های هنرهای تجسمی
(مستخرج از همه رویکردها و برنامه درسی همه کشورها)

- پرورش علاقه به ارتباط با طبیعت با انجام فعالیت‌هایی مانند خیاطی، بافتنی، باغبانی، کندن سبزیجات از باغچه یا مزارع، ورز دادن خمیر، ساختن کاردستی، نقاشی، طراحی، مجسمه‌سازی و موسیقی
(مستخرج از رویکرد والدورف و برنامه درسی همه کشورها)

- رشد بیان افکار و احساسات خود از طریق زبان هنر
(مستخرج از سند تحول بنیادین و راهنمای فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان، همه رویکردها و برنامه درسی همه کشورها)

- ایجاد حس شادمانی و لذت از فرایندهای هنری
(مستخرج از همه رویکردها و برنامه درسی همه کشورها)

- تقویت احترام به خود، دیگران و طبیعت با القای مجموعه‌ای از ارزش‌های اخلاقی از طریق هنر
(مستخرج از همه رویکردها و برنامه درسی همه کشورها)

- پرورش حس زیبایی‌شناختی و قدرشناسی زیبایی‌ها
(مستخرج از سند تحول بنیادین و راهنمای فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان، همه رویکردها و برنامه درسی همه کشورها)

- رشد درک تاریخ و حفظ میراث فرهنگی با انجام فعالیت‌های هنری
(مستخرج از سند تحول بنیادین و راهنمای فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان، همه رویکردها و برنامه درسی همه کشورها)

- ایجاد علاقه به تحقیق و جستجوگری براساس اکتشافات هنری
(مستخرج از رویکرد رجیو امیلیا و برنامه درسی همه کشورها)

۳. مهارت هنرمندانه

- پرورش توانایی‌های فردی و استفاده بهینه از اندام‌ها، ماهیچه‌ها و هماهنگی بین آن‌ها برای ایجاد مهارت‌های حرکتی در جهت رشد طبیعی کودک
(مستخرج از رویکرد والدورف و کتب چاپ شده پیش از دبستان)

- پرورش طبیعت شاعرانه با کمک ابزارهای شناختی همچون داستان، تصاویر، معما، طنز، شعر، استعاره و ...
(مستخرج از رویکرد ایگن و راهنمای فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان)

<p>- پرورش قصه‌گویی و گفتن داستان از روی تصاویر (مستخرج از رویکرد ایگن و راهنمای فعالیت های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان)</p> <p>- پرورش مهارت‌های فرایند تفکر از جمله مشاهده، طبقه‌بندی، پیش‌بینی، مقایسه، درک تفاوت‌ها و شباهت‌ها و تجزیه و تحلیل‌های ساده و کاربردی</p> <p>(مستخرج از رویکرد والدورف و کتب چاپ شده پیش از دبستان)</p> <p>- پرورش مهارت‌های اجتماعی با کمک فعالیت‌های هنری هدف‌دار همچون بحث و گفت‌وگو، توصیف، فعالیت‌های گروهی در نقاشی، کاردستی، سرودها، قصه‌گویی و بازی‌های نمایشی</p> <p>(مستخرج از سند تحول بنیادین و راهنمای فعالیت های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستان)</p> <p>- رشد مهارت حل مسئله خلاقانه جهت آماده‌سازی برای کسب تجارب آینده</p> <p>(مستخرج از رویکرد رجیو امیلیا و برنامه درسی همه کشورها)</p> <p>- ارائه راه‌حل‌های عملی جدید با استفاده از امکانات موجود</p> <p>(مستخرج از همه رویکردها و برنامه درسی همه کشورها)</p>

جدول ۵- ویژگی محتوا، مواد و فعالیت های خلاقانه یاددهی - یادگیری برنامه درسی هنر اوان کودکی

ویژگی محتوا، مواد و فعالیت‌های خلاقانه یاددهی - یادگیری برنامه درسی هنر اوان کودکی چیست؟
۱. هنرهای تجسمی
۲. موسیقی
۳. هنرهای نمایشی
۴. حرکات موزون
۵. هنرهای چند رسانه‌ای
۶. صنایع دستی
۷. هنرهای ادبی

جدول ۶- راهبردهای خلاقانه یاددهی - یادگیری برنامه درسی هنر اوان کودکی

راهبردهای خلاقانه یاددهی - یادگیری برنامه درسی هنر اوان کودکی کدام است؟
۱. روش مشارکتی
<p>- مشارکت یا پشتیبانی هدایت‌شده مربیان با کودکان در طول سفر هنری</p> <p>- ایجاد همکاری و حفظ روابط میان والدین، مربی و کودک در انجام کارهای هنری</p> <p>- استفاده از استراتژی‌هایی (بحث و گفتگو، مناظره، حل مشکل، کار گروهی و غیره) برای کمک به تعامل کودکان با یکدیگر</p>

- دعوت از هنرمند صاحب سبک در یک یا چند حوزه هنری و تعامل اجتماعی با او برای تقویت و گسترش یادگیری کودکان
- دعوت و تعامل با والدین صاحب سبک در یک یا چند حوزه هنری، اجرا و به نمایش گذاشتن هنر خود جهت آشنایی بیشتر کودکان
- اختصاص زمانی برای شرکت در کارهای هنری از قبیل آوازهای دسته جمعی، نمایش‌ها و کنسرت‌ها و کارگاه‌ها و نمایشگاه‌ها در سطح شهر یا محله
- ایجاد میزگرد برای بررسی موضوعات بحث‌برانگیز از دیدگاه‌های مختلف

۲. روش اکتشافی (پروژه)

- بررسی پدیده‌های مختلف به صورت موضوعی و پروژه‌ای
- پروژه‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت با موضوعاتی مانند نور، چهره‌ها، حیوانات و ...
- تمایل به کنجکاوی برای پرسیدن سوال، آزمایش و صرف زمان برای کشف پاسخ‌ها
- نقش‌پذیری، چرخیدن در جهان‌های خیالی و تولید تصاویر ذهنی از کلمات با استفاده از بازی رومیزی، مبتکرانه، رقابتی، اکتشافی، پازل‌محور و خلق سرگرمی
- پیوند دادن موضوعات هنری از طریق پروژه در یک فرایند خلاق و بین‌رشته‌ای با ترکیبی از نمایش، رسانه، هنرهای تجسمی و موسیقی

۳. روش ایفای نقش

- بازی داستانی و فانتزی، نقش‌آفرینی و دیالوگ
- انواع فعالیت‌های هنری و نمایشی چه به صورت فردی و به صورت گروهی
- گنجاندن جنبه‌های نمایشی و خلاقانه هنر در آموزش سایر موضوعات از جمله ریاضیات، علوم و موارد دیگر
- شبیه‌سازی از طریق بازی در نقش، نمایش و اجرای واقعه‌های تاریخی

۴. روش آزمایشی

- کاوش و آزمایش با انواع مواد هنری و حمایت از آزمایش خلاق و همکاری با یکدیگر در یک محیط امن

۵. روش گردش علمی

- بازدید از مراکز فرهنگی و هنری همچون موزه‌ها، گالری‌ها و آثار هنرمندان و بازدید از کارگاه‌های هنرمندان جهت آشنایی با میراث فرهنگی
- استفاده از سرگرمی‌های فرهنگی و رفاهی دارای تجربیات هنری
- حضور در نمایش و گوش دادن به قطعات موسیقی دلپذیر
- سازگاری برنامه‌های درسی مدارس با برنامه‌های محلی با توجه به جغرافیای خود، آب و هوا و فرهنگ خود و تولید نسخه خود از جشنواره‌های فصلی
- تحریک تعاملات کودکان با جهان اطراف با استفاده از اشیاء روزمره و نزدیکی با طبیعت و بهره بردن از محیط

برای آموزش
۶. روش قصه‌گویی
<p>- استفاده از استعاره، تمثیل و الگوهای کهن از طریق داستان‌ها</p> <p>- بازی‌های خیالی، فانتزی، خلاق همراه با فعالیت‌های هنری با کمک داستان و برقراری ارتباط با قصه‌گویی و بازیگری</p> <p>- ارائه تخیلی و هنری مفاهیم از طریق داستان یا روایت دراماتیک</p>
۷. بارش مغزی
<p>- معرفی انواع مختلف هنرها که کودکان در آن مشارکت داشتند یا دیدند (فیلم‌ها، تئاتر، تلویزیون، اجتماعات خانوادگی، جشنواره‌های بیرونی و رویدادها)</p> <p>- اختصاص زمانی به نام «با صدای بلند فکر کنند» برای شفاف سازی روند کار و بیان احساسات کودکان</p>

جدول ۷- محیط و فضای هنری برنامه درسی هنر اوان کودکی

محیط و فضای هنری برنامه درسی هنر اوان کودکی چیست؟
۱. فضای خلاق و منعطف
<p>- محیطی با ویژگی‌های زیبایی‌شناسی، شفافیت، یادگیری فعال، انعطاف‌پذیری، همکاری، تعامل متقابل، فضای باز برای پاسخ به نیازها و علایق کودکان و معلمان</p> <p>- استفاده از فضایی اختصاصی برای انجام کارهای هنری مختلف مانند اجرای نمایش، برگزاری کارگاه‌ها و نمایشگاه‌ها</p> <p>- استفاده از مکان‌هایی به نام آتلیه، استودیو و کارگاه برای پرداختن به کارهای هنری خلاقانه</p>
۲. فضای امن و حامی
<p>- ایجاد فضاهایی امن برای توسعه و رشد ابزارهای شناختی (داستان، تصاویر، معما، طنز و ...)</p> <p>- فضایی دلپذیر با طراحی زیبا، هماهنگ، مملو از آرامش، غنی و حامی با رنگ‌های گرم و تسهیل‌گر ارتباط، تعامل و اکتشاف</p>
۳. فضای زیبا و طبیعی
<p>- نمایش زیبایی‌شناختی اسناد به عنوان یک عنصر مهم در محیط مدرسه مانند تزئین دیوار با عکس‌ها، تصاویر، مکالمات و روایتی از داستان‌های وقایع رخ داده در مدرسه</p> <p>- در نظر گرفتن گوشه‌ای از کلاس برای میز طبیعت به عنوان کانونی برای نمایش هنری میوه‌ها، گل‌ها، شاخه‌ها، برگ‌های پاییز و دیگر پیشنهادات فصلی</p> <p>- آوردن اشیاء طبیعی و واقعی برای کودکان</p>

۴. فضای غیرمنتظره

- ایجاد فضاهای غیر منتظره برای کشف و خلاقیت
- ایجاد مکان‌هایی به نام فضاهای کودکانه و نصب صفحات نمایش الکترونیکی برای نمایش فعالیت‌های کودکان

جدول ۸- نقش و تعامل مربی با کودک برنامه درسی هنر اوان کودکی

نقش و تعامل مربی با کودک در برنامه درسی هنر اوان کودکی چیست؟

۱. تعامل و مشارکت هنری

- مربی به عنوان مدافع، راهنما و تسهیل‌گر برای کودک و به عنوان یک مدیر هنری
- ایجاد تعادل ماهرانه‌ای بین تعامل و توجه با گوش دادن به مکالمات کودکان، کمک به آن‌ها در اجرای ایده‌ها و ایجاد فضای گفتگو
- ایجاد اقتداردوست‌داشتنی، برانگیختگی، ثبات، سازگاری و روابط بین فردی قوی با کودکان و والدین آن‌ها
- توجه به تفاوت‌های فردی کودکان برای تاکید بر نکات مثبت هر کودک

۲. توسعه سواد و طرحواره‌های هنری

- مربی به عنوان دانشمندانی آگاه و محققانی حرفه‌ای در کلاس درس با درک عمیق از سوالات و تحریک کنجکاوی کودکان و تعامل با آن‌ها برای برنامه‌ریزی فعالیت‌های بعدی
- اصلاح و تعریف مجدد شیوه کار با کودکان با استفاده از پژوهش، تمرکز بر روی فرایندهای کشف در جهت رشد خود و همگام با تغییر نیازهای کودک
- توسعه موضوعات فکری، به چالش کشیدن هنجارها و تشویق شیوه‌های تصویری و بازنمایی از طریق انتخاب داستان‌ها و سوالات انتقادی
- تسهیل توسعه ابزارهای شناختی از طریق درگیر کردن احساسات و تخیل کودکان در زمان رشد
- مربی به عنوان قصه گو و داستان سرا
- بکارگیری طیف وسیعی از سواد توسط مربی برای آشکار شدن افکار کودکان با توجه به رشد کودک

جدول ۹- ارزشیابی خلاقانه برنامه درسی هنر اوان کودکی

ارزشیابی خلاقانه برنامه درسی هنر اوان کودکی چگونه است؟

۱. مستند سازی

- مطالعه طیف گسترده‌ای از سوابق و مستندات مانند نوارهای ویدئویی، نمونه‌کار، رونویسی مکالمات کودکان، طرح‌ها، یادداشت‌های میدانی و ...
- مشاهده و جمع‌آوری انواع مختلف اطلاعات، از طریق بحث، مناظره، کار هنری، تولید داستان، تجزیه و تحلیل آزمایش، چگونگی بیان درک کودک از داستان به روش‌های تخیلی و یادداشت میزان زمان و تعهد کودکان به

فعالیت ها و موضوعات
۲. مشاهده کودک و فرایند کار
- ارزیابی از طریق مشاهده کل کودک به طور جداگانه از نزدیک، سؤالات غیررسمی، پرسش و پاسخ - استفاده از ارزیابی تکوینی با توجه به فرایند یادگیری هنری به شیوه شفاهی یا ارائه آثار عملی
۳. خود ارزیابی و دیگر ارزیابی
- خودارزیابی از طریق واکنش ها و بازخوردهای کودکان به فعالیت هایشان و توصیف و بیان احساسات کودک از کار هنری خود و ثبت آن در پوشه کار - ارزیابی توانایی همکاری با گروه در فعالیت های هنری
۴. آفرینش هنری
- ارزیابی بر اساس داستان تولید شده توسط کودکان از لحاظ وضوح و دقت پیش بینی های آن ها در مورد نتایج کارشان - ارزیابی با تولید کتاب های درسی خودشان که شامل کارهای هنری مانند نقاشی ها، نقشه ها، نمودارها، اشکال هندسی، تصاویر، آزمایش ها، داستان ها و ... - توجه به نتایج کار، اختراع یا طراحی یک ایده برای هدایت فرصت های هنری - برگزاری نمایشگاه هنرهای مختلف در سطح مدرسه، محله، شهر و کشور
۵. قدردانی و ارزشگذاری هنری
- قدردانی زیبایی شناختی با مشاهده، توصیف، تأمل و تجزیه و تحلیل از دیدگاه ها و آثار هنری مختلف
۶. نقادای هنری
- استفاده از به اشتراک گذاشتن نظرات کودکان با یکدیگر برای بررسی نتیجه کارشان و ساختن فرضیه های جدید برای پروژه های بعدی - توصیف، تجزیه و تحلیل انتقادی، تفسیر و پاسخ به ایده ها و آثار خود و دیگران

شکل ۱- الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی

۲. آیا الگوی طراحی شده برنامه درسی هنر اوان کودکی از نظر متخصصان برنامه درسی و هنر از اعتبار لازم برخوردار است؟

پس از طراحی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی، به منظور اعتباربخشی الگوی طراحی شده از تکنیک دلفی^۱ استفاده شد. به منظور انجام این امر، پرسشنامه‌ای متشکل از ۱۳۹ سؤال برگرفته از مؤلفه‌های استخراج شده از عناصر الگو در قالب طیف لیکرت (تأثیر خیلی کم: ۱)، (تأثیر کم: ۲)، (تأثیر متوسط: ۳)، (تأثیر زیاد: ۴)، (تأثیر بسیار زیاد: ۵) طراحی شد. پس از انتخاب هدفمند خبرگان و تشکیل پانل، پرسشنامه الکترونیکی فهرست عوامل استخراج شده چندین نوبت در اختیار اعضای پانل قرار گرفت تا میزان اهمیت هر یک را مشخص نمایند که در نهایت با حذف گویه‌های تایید نشده توسط اعضای پانل ۱۳۹ سؤال مورد تایید قرار گرفت. در این پژوهش، نظرات و دیدگاه‌های ۱۲ نفر از صاحب‌نظران و متخصصان حوزه

1. Delphi Technique

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی
برنامه درسی و هنر راجع به هر یک از اجزای الگوی پیشنهادی جمع‌آوری شد و سپس به
تحلیل نتایج اعتباریابی الگو پرداخته شد!

نتایج حاصل از اعتبار درونی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی با عنایت به پاسخ‌های
داده شده توسط متخصصان حوزه برنامه درسی و هنر بصورت میانگین و انحراف معیار
گزارش شده است. در پرسشنامه اعتباریابی که بر مبنای طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای تنظیم شده
بود، حداقل نمره ۱ و حداکثر ۵ در نظر گرفته شد. همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد،
میانگین معیارها در تمامی موارد از متوسط (۳) بیشتر است. همچنین جهت محاسبه تناسب
کلی الگوی پیشنهادی (S-CVI) از رویکرد میانگین استفاده شد. نتایج جدول نشان می‌دهد که
مناسب الگوی پیشنهادی برابر است با ۰,۸۳ که از حداقل تناسب مطلوب (۰,۸۰) بالاتر است.
بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که متخصصان الگوی ساحت هنر و زیبایی شناسی در اوان
کودکی را مناسب ارزیابی کرده‌اند.

در پژوهش حاضر، علاوه بر استفاده از شاخص اعتبار درونی الگو (CVI)، از آزمون
کندال^۲ برای میزان اتفاق نظر و هماهنگی آرا متخصصان استفاده شد. این آزمون نشان می‌دهد
که چه میزان هماهنگی بین چند دسته مربوط به n شی وجود دارد. این آزمون، عددی را بین ۰
و ۱ نشان می‌دهد که هرچه عدد بدست آمده، به ۰ نزدیک تر باشد، نشان دهنده عدم هماهنگی
و هر چه عدد به ۱ نزدیک باشد، نشان دهنده هماهنگی نظرات است. تفسیر مقادیر بدست
آمده در آزمون کندال، بدین گونه است که مقدار $w=0.1$ نشان دهنده اتفاق نظر بسیار ضعیف،
 $w=0.3$ نشان دهنده اتفاق نظر ضعیف، $w=0.5$ نشان دهنده اتفاق نظر متوسط، $w=0.7$ نشان
دهنده اتفاق نظر خوب و $w=0.9$ نشان دهنده اتفاق نظر بسیار خوب است. بنابراین با توجه به
نتیجه آزمون کندال در پژوهش حاضر، $w=0.95$ شده است که حاکی از اتفاق نظر بسیار خوب
در بین متخصصان برای تأیید الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی است. همچنین سطح
معناداری ۰,۰۰۱ معنی دار بودن این نتیجه را تایید می‌نماید.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی می باشد. تحلیل محتوای کیفی اسناد بالادستی و بررسی راهنما و کتب چاپ شده در این زمینه نشان داد با عنایت به اینکه اسناد بالادستی به عنوان نقشه راه در تدوین محتوای آموزشی هستند و با توجه به اهمیت اوان کودکی و توجه به هنر در این دوره، لزوم توجه بیشتر این اسناد به مولفه‌های هنر به خصوص هنر اوان کودکی ضروری و لازم است.

در تدوین این الگو از برنامه درسی هنر چهار کشور استرالیا، کانادا، نیوزلند، فنلاند و تجارب رویکردهای رجویامیلیا، والدورف و مبتنی بر تخیل ایگن به منظور استخراج مؤلفه‌های برنامه درسی هنر اوان کودکی به روش تحلیلی- استنتاجی استفاده شده است. اهمیت هنر در برنامه‌های درسی را می‌توان در پژوهش‌های (فلاح تفتی، جعفری هرنندی و طباطبایی، ۲۰۲۰؛ خسروی مشیزی، سلطانی و علی‌نژاد، ۲۰۲۰؛ کارگذار، کیوک و الداغی، ۱۳۹۷؛ کیان و مهرمحمدی، ۱۳۹۲ نقل از جواهری پور، ۱۴۰۰؛ عابدینی و رضایی، ۱۴۰۰؛ ذوالفقاریان و کیان، ۱۳۹۳؛ صابری و همکاران، ۱۳۹۴؛ فلاحی، صفری و یوسف فرحنگ، ۱۳۹۰؛ تمنایی فر و همکاران، ۱۳۸۸؛ کاظم پور و همکاران، ۱۳۸۷) مشاهده کرد.

یافته تحقیق نشان می‌دهد تمامی کشورها درک مفاهیم زیباشناسی، رشد همه جانبه شخصیت، ایجاد شادی و لذت از فرایندهای هنری، آشنایی با تاریخ و فرهنگ را در اولویت برنامه درسی‌شان قرار داده که با یافته‌های کارگذار (۱۳۹۸)، کیان و مهرمحمدی (۱۳۹۲)، فلاح و همکاران (۲۰۲۰)، خسروی و همکاران (۲۰۲۰) و جواهری پور (۲۰۲۰) همسو است. همچنین این یافته‌ها با اهداف برنامه درسی هنرهای اوان کودکی ایران (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، ۱۳۹۸)، (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱)، استرالیا (چارچوب یادگیری سال‌های اولیه برای استرالیا، ۲۰۰۹)، (برنامه درسی هنر استرالیا، ۲۰۲۰)، (استانداردهای بین‌المللی برای آموزش هنر، ۲۰۱۳)، کانادا (برنامه درسی هنر انتاریو، ۲۰۰۹)، (آموزش و پرورش انتاریو، ۲۰۲۱)، (آموزش هنر بریتیش کلمبیا، ۲۰۱۰)، نیوزلند (برنامه درسی هنر نیوزلند، ۲۰۰۰)، (برنامه درسی اوان کودکی نیوزلند، ۲۰۱۷)، فنلاند (وزارت آموزش و فرهنگ فنلاند، ۲۰۲۱)، (همایش بین‌المللی هنرها و مهارت‌ها، ۲۰۱۱)، (برنامه درسی اوان کودکی هلسینکی، ۲۰۱۹)، نیز همسو بوده است. به نظر می‌رسد از نظر اهداف برنامه درسی کشورها، زمینه‌های ملی و فرهنگی بر جنبه‌های

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی

مختلف برنامه درسی هنر تأثیر گذاشته است. در مراحل مجاورت و مقایسه محتوای آموزشی تمامی کشورهای منتخب در موضوع هنرهای اوان کودکی، آشنایی با نمایش و هنرهای تجسمی مدنظر است که با یافته‌های کارگذار (۱۳۹۸)، فلاح و همکاران (۲۰۲۰) و خسروی و همکاران (۲۰۲۰) و همچنین با محتوای منابع ایران (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، ۱۳۹۸)، استرالیا (چارچوب یادگیری سال‌های اولیه برای استرالیا، ۲۰۰۹)، (برنامه درسی هنر استرالیا، ۲۰۲۰)، (استانداردهای بین‌المللی برای آموزش هنر، ۲۰۱۳)، کانادا (برنامه درسی هنر انتاریو، ۲۰۰۹)، (آموزش و پرورش انتاریو، ۲۰۲۱)، (آموزش هنر بریتیش کلمبیا، ۲۰۱۰)، نیوزلند (برنامه درسی هنر نیوزلند، ۲۰۰۰)، (برنامه درسی اوان کودکی نیوزلند، ۲۰۱۷)، فنلاند (وزارت آموزش و فرهنگ فنلاند، ۲۰۲۱)، (همایش بین‌المللی هنرها و مهارت‌ها، ۲۰۱۱)، (برنامه درسی اوان کودکی هلسنکی، ۲۰۱۹)، در کلیت مفهوم همسو است. البته حرکات موزون به عنوان یک محتوای هنری در محتوای کشور ایران که تحت تأثیر آموزه‌های دینی بوده است، گنجانده نشده است. علاوه بر این، محتوای آموزش سمعی و بصری منجر به اجرای موسیقی و تولید موسیقی نمی‌شود و اجرای برنامه با استفاده از آلات موسیقی و یادگیری عناصر موسیقی در محتوای برنامه درسی آموزش هنرهای ایرانی جایی ندارد. عدم آموزش موسیقی در برنامه درسی نیز مبتنی بر آموزه‌های دینی جامعه ایرانی است، اگرچه از منظر تاریخی، موسیقی و استفاده از آلات موسیقی در فرهنگ ایرانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده است که با یافته‌های خسروی مشیزی (۲۰۲۰) و صابری و مهرام (۱۳۹۰) همسو است. به نظر می‌رسد غفلت از این جنبه از هنر می‌تواند دانش‌آموزان ایرانی را از بخش مهمی از هنر موسیقی و پتانسیل بالای آن در پرورش جنبه‌های احساسی و شخصی آن‌ها محروم کند. در مراحل مجاورت و مقایسه راهبردهای یاددهی-یادگیری، معلم نقش راهنمایی و تسهیل‌گری داشته و توجه به فعالیت‌های مشارکتی، اکتشافی و آزمایشی مدنظر است که با یافته‌های منابع کشورهای ایران (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، ۱۳۹۸)، استرالیا (چارچوب یادگیری سال‌های اولیه برای استرالیا، ۲۰۰۹)، (برنامه درسی هنر استرالیا، ۲۰۲۰)، (استانداردهای بین‌المللی برای آموزش هنر، ۲۰۱۳)، کانادا (برنامه درسی هنر انتاریو، ۲۰۰۹)، (آموزش و پرورش انتاریو، ۲۰۲۱)، (آموزش هنر بریتیش کلمبیا، ۲۰۱۰)، نیوزلند (برنامه درسی هنر نیوزلند، ۲۰۰۰)، (برنامه درسی اوان کودکی نیوزلند، ۲۰۱۷)، فنلاند (وزارت آموزش و فرهنگ فنلاند، ۲۰۲۱)،

(همایش بین‌المللی هنرها و مهارت‌ها، ۲۰۱۱)، (برنامه درسی اوان کودکی هلسنکی، ۲۰۱۹)، در کلیت همسو است. همچنین در کشورهای استرالیا و فنلاند از هنرمندان و متخصصین هنر در کنار معلمان در کلاس هنر بهره می‌برند. در مراحل مجاورت و مقایسه ارزشیابی بر اساس یافته‌های منابع کشورهای ایران (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، ۱۳۹۸)، استرالیا (چارچوب یادگیری سال‌های اولیه برای استرالیا، ۲۰۰۹)، (برنامه درسی هنر استرالیا، ۲۰۲۰)، کانادا (برنامه درسی هنر انتاریو، ۲۰۰۹)، (آموزش و پرورش انتاریو، ۲۰۲۱)، (آموزش هنر بریتیش کلمبیا، ۲۰۱۰)، نیوزلند (برنامه درسی هنر نیوزلند، ۲۰۰۰)، (برنامه درسی اوان کودکی نیوزلند، ۲۰۱۷)، فنلاند (وزارت آموزش و فرهنگ فنلاند، ۲۰۲۱)، (همایش بین‌المللی هنرها و مهارت‌ها، ۲۰۱۱)، (برنامه درسی اوان کودکی هلسنکی، ۲۰۱۹)، توجه به فرایند یادگیری و بررسی نمونه کارها و ارزشیابی توصیفی_کیفی مد نظر است که با پژوهش‌های فلاح و همکاران (۲۰۲۰) و خسروی و همکاران (۲۰۲۰) نیز همسو است.

لازم به ذکر است که برنامه درسی هنر اوان کودکی صرفاً با تدوین و طراحی عناصر برنامه درسی محقق نخواهد شد. چرا که نهادینه ساختن برنامه درسی هنر به مؤلفه‌های دیگری همچون تغییر رویکرد سازمانی آموزش و پرورش، جذب، آموزش و به‌کارگیری معلمان آشنا به هنر، رفع موانع ساختاری، فیزیکی و فکری آموزش هنر، توجه به برنامه درسی غیرمتمرکز، ایجاد توازن تربیتی با هماهنگی بین مدرسه، جامعه و خانواده، داشتن نگرش با رویکرد هنری و زیبایی‌شناختی و ... ارتباط دارد. آنچه در بررسی پژوهش‌های انجام‌شده، جلب توجه می‌کرد، این نکته بود که اگرچه اغلب مطالعات به نوعی به یک یا چند عنصر از برنامه درسی اشاره داشتند ولی هیچ پژوهشی به تفصیل و با جزئیات دقیق به بیان این عناصر نپرداخته‌اند. از این رو پرسش‌های این پژوهش به دنبال پوشش چنین کاستی در دوره اوان کودکی بوده است و تلاش بر این بوده است که عناصر برنامه درسی هنر در دوره پیش‌ازدبستان و با جزئیات دقیق‌تر موردتوجه قرار گیرند. آنچه در بررسی پژوهش‌های انجام‌شده، جلب توجه می‌کرد، این نکته بود که اگرچه اغلب مطالعات به نوعی به یک یا چند عنصر از برنامه درسی اشاره داشتند ولی هیچ پژوهشی به تفصیل و با جزئیات دقیق به بیان این عناصر نپرداخته‌اند. از این رو پرسش‌های این پژوهش به دنبال پوشش چنین کاستی در دوره اوان کودکی بوده است و تلاش بر این بوده

طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی

است که عناصر برنامه درسی هنر در دوره پیش‌ازدبستان و با جزئیات دقیق‌تر موردتوجه قرار گیرند.

پیشنهادهای اجرایی

- توسعه امکانات آموزشی (بازدیدهای خارج از کلاس از کارگاه‌ها و نمایشگاه‌های هنری، ارتقاء کیفی ابزار کار در خلق اثر هنری، گسترش فناوری‌ها در بستر هنرهای چندرسانه‌ای و ...) جهت اجرای بهتر آموزش هنر اوان کودکی.

- ارتباط با انجمن‌های فرهنگی و هنری و مشارکت متخصصین هنر در کنار مربیان اوان کودکی و دعوت از آن‌ها جهت معرفی آثار هنری.

- بهره‌گیری از مستندسازی آثار هنری کودکان و برگزاری نمایشگاه‌های هنری در سطح کشور.

- طراحی کتاب‌هایی با محتوای هنری متنوع‌تر در آموزش هنر اوان کودکی با توجه به فرهنگ و هنر بومی کشور.

- دعوت از معلمان هنر و تشکیل جلسات در مدارس و نواحی آموزش و پرورش جهت پربار نمودن و تازه‌سازی علم، تجربه و دانش معلمان هنر.

- تشکیل انجمن‌ها و برگزاری کارگاه‌هایی برای توانمندسازی و توسعه حرفه‌ای معلمان اوان کودکی.

- ادغام هنر در همه فعالیت‌های آموزشی و توجه به ابعاد زیبایی‌شناختی در تدریس و ارزشیابی.

منابع

آرمند، محمد (۱۳۹۳). الیوت آیزنر. دانشنامه ایرانی برنامه درسی.

آخش، سلمان؛ حسینی خواه، علی (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی وضعیت آموزش و برنامه درسی دوره پیش از دبستان ایران. فصلنامه مطالعات پیش‌دبستان و دبستان، ۲ (۶)، ۳۱-۱.

تمنایی فر، محمدرضا؛ امینی، محمد؛ یزدانی کاشانی، زینب (۱۳۸۸). تأملی بر کارکردهای تربیت هنری در نظام آموزشی. فصلنامه جلوه هنر، ۲ (۲)، ۱۶-۵.

خاکباز، سیده عطیه؛ رهبرنیا، زهرا؛ خاکباز، عظیمه سادات (۱۴۰۰). بررسی جایگاه آموزش هنر بر مبنای جامعه در کتاب‌های درسی فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۶ (۶۰)، ۳۷-۶۴.

فصلنامه مطالعات برنامه درسی، شماره ۷۳، سال نوزدهم، تابستان ۱۴۰۳

خسروی مشیزی، معصومه. (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی برنامه درسی هنر دوره ابتدایی کشور ایران با برنامه درسی هنر دوره ابتدایی کشورهای منتخب (استرالیا، کانادا و انگلستان). پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی. دانشگاه شهید باهنر کرمان.

دهقانی، مرضیه؛ غفاری، ابوالفضل؛ حکیم زاده، رضوان (۱۳۹۵). بررسی مبانی نظری اندیشه‌های آیزنر و دلالت‌های تربیتی آن: با نقدی بر نظرات وی. فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، ۱ (۴)، ۲۶-۱.

ذوالفقاریان، ملیحه؛ کیان، مرجان (۱۳۹۳). واکاوی تجارب معلمان زن در تدریس هنر در مدارس ابتدایی: یک پژوهش کیفی. دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۲ (۴)، ۱۶۷-۱۴۲.

رضایی، منیره. (۱۳۸۸). تدوین الگوی نظری زیبایی‌شناسی و هنری در تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران. طرح پژوهشی پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی (۱۳۹۸). راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره‌ی پیش دبستان. تهران: دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی.

سجادیه، نرگس سادات؛ آزادمنش، سعید (۱۳۹۲). بررسی اهداف تفصیلی فعالیت‌های دوره پیش دبستانی در برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر رویکرد اسلامی عمل. دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۲ (۱)، ۹۸-۶۵.

شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. تهران: وزارت آموزش و پرورش.

صابری، رضا؛ مهram، رضا (۱۳۹۰). جایگاه ابعاد هنری و ساختار محتوایی در کتاب‌های درسی آموزش هنر دوره راهنمایی: گامی در شناخت برنامه درسی مغفول. فصلنامه علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۶ (۲)، ۸۲-۶۱.

صدر، آمنه؛ کیان، مرجان؛ صادقی، علیرضا؛ عباسی، عفت (۱۴۰۱). طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی در دوره اول متوسطه، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۷ (۶۶)، ۱۱۲-۷۵.

طباطبایی، مینو؛ عباسی، پروین؛ مرتهب، اعظم (۱۳۹۵). بررسی موانع اجرای درس هنر از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر اصفهان. فصلنامه مطالعات پیش دبستان و دبستان، ۱ (۳)، ۱۵-۱.

عابدینی، میمنت؛ رضایی، ملوکه (۱۴۰۰). بررسی تأثیر آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری بر علاقه به درس هنر و عشق به یادگیری. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۶ (۶۰)، ۱۴۶-۱۲۷.

- طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی هنر اوان کودکی
فلاحی، ویدا؛ صفری، یحیی؛ یوسف فرحنگ، ماندانا (۱۳۹۰). تأثیر آموزش با رویکرد تربیت هنری
بر فعالیت‌های هنری و مهارت‌های فرایندی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی. نوآوری‌های
آموزشی، ۱۰ (۳۴)، ۱۰۱-۱۱۸.
- قاسم تبار، سید نبی الله. (۱۳۹۵). طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی موسیقی دوره پیش
دبستانی ایران. رساله دکتری. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه خوارزمی.
کارگذار، معصومه؛ کبک، هانیه؛ الداغی، آتنا (۱۳۹۸). بررسی تطبیقی برنامه درسی هنر دوره ابتدایی
در ایران و ژاپن. فصلنامه علمی و پژوهشی فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۱۸ (۶۹)، ۱۳۸-۱۱۳.
کاظم پور، اسماعیل؛ رستگاری‌پور، حسن؛ سیف نراقی، مریم (۱۳۸۷). ارزشیابی برنامه درسی هنر دوره
راهنمایی بر اساس رویکرد دیسیپلین محور. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد
اسلامی واحد گرمسار، ۲ (۴)، ۱۵۰-۱۲۵.
- کیان، مرجان؛ مهرمحمدی، محمود (۱۳۹۲). شناسایی وجوه و ابعاد مغفول برنامه‌درسی هنر دوره
ابتدایی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری (دانشور رفتار) دانشگاه شاهد، ۲۰ (۳)، ۱۸-۱.
لیاقت‌دار، محمدجواد؛ امیری، مجید؛ موسوی، ستاره (۱۳۹۵). آسیب شناسی برنامه درسی هنر در
بعدهای طراحی، فعالیت‌های یاددهی و یادگیری و ارزشیابی در دوره راهنمایی. فصلنامه
پژوهش‌نامه تربیتی، ۱۱ (۴۸)، ۹۸-۷۱.
- مهرمحمدی، محمود. (۱۳۸۳). چپستی، چرایی، چگونگی آموزش عمومی هنر. تهران: انتشارات
مدرسه.
- وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.
- نوری، علی؛ فارسی، سهیلا (۱۳۹۴). ارزشیابی برنامه درسی هنر دوره ابتدایی به روش خبرگی و
نقادی تربیتی. فصلنامه تعلیم و تربیت، ۳۲ (۱۲۵)، ۱۱۶-۷۷.
- Alter, F., Hays, T., & O'Hara, R. (2011). **The challenges of implementing primary arts education.** Australasian Journal of Early Childhood, 34 (4), 22-30.
- Anttila, E., & Matthes, M. (2018). **Art Education Promotes the Development of the Child and Society.** Improving the Quality of Childhood in Europe, 7, 61-72.
- Areljung, S. (2023). **Five Ways of Integrating Arts and Science: A Framework for Planning and Analyzing Arts-Science Education in Early Childhood.** Studies in art education, 64 (1), 9-22

- Arslan, A. A. (2014). **A study into the effects of art education on children at the socialisation process.** *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 4114-4118.
- ArtsEducationOverview (2010). http://www.bced.gov.bc.ca/irp/pdfs/arts_education/2010_art_education_overview. British Colombia.
- Australian Curriculum (2020). **Australian curriculum: The Arts foundation to year. Sydney: Australian Curriculum, Assessment and Reporting Authority.**
- Australian Government Department of Education, Employment and Workplace Relations for the Council of Australian Governments** (2009). *Belonging, Being and Becoming: The Early Years Learning Framework for Australia.*
- Butenko, N. V. (2016). **Conceptual foundations of the artistic and aesthetic development of preschool children, diss ... doct. Of ped.** *Sciences, Chelyabinsk*, 444 (2016).
- Camille, F., & Steve, S. (2020). **How Arts Education Supports Social-Emotional Development: A Theory of Action.** *State Education Standard*, 20 (1), 31-35.
- Charleroy, e., Thomas, a. (2013). **International Arts Education Standards: A survey of standards, practices, and expectations in thirteen countries and regions.** New York, NY, August 2013. Access to this publication is available at advocacy.collegeboard.org/preparation-access/arts-core and at nccas.wikispaces.org.
- Eisner, E. (2002). **What the arts do for the young.** *School Arts*, 2 (1), 16-17.
- Fallah tafti, S., Jafari Harandi, R., & Tabatabaei, M. (2020). **A Comparative Study of Primary Education Art Curriculum Goals in Brazil, Greece, Iran and South Korea.** *Iranian journal of comparative education*, 3 (1), 580-594.
- Gardner, H. (2000). **Intelligence reframed: Multiple intelligence for 21 century.** Newyork: Basic book.
- Helsinki's National Core Curriculum for ECEC (2019). **curriculum for early childhood education and care.** #HelsinkiOppii.
- JavaheriPour, I., Abbasi, E., Kian, M., & Hasanpour, M. (2021). **A Comparative Study of Primary School Visual Arts Curriculum in Australia, Canada, Iran and Ireland.** *Iranian journal of comparative education*, 4 (2), 1097-1099.
- Khosravi Mashizi, M., Soltani, A., & Alinejad, M. (2020). **A Comparative Study of Arts Education Curriculum of Primary Schools in Iran and Canada.** *Iranian journal of comparative education*, 2 (3), 298-323.

- Kian, M. (2020). **A Comparative Study of ICT Programs in Basic Education in Australia, Finland and Iran.** Iranian Journal of Comparative Education, 2 (3), 383-406.
- Kraehe, M. M. (2020). **Art and the Mind.** Arts Education, 73 (2), 4-7.
- Lloyd, K. (2017). **Benefits of Art Education: A Review of the Literature.** Scholarship and Engagement in Education, 1 (1), 1-21.
- Lozano, M. Hammer, S. (2001). **Visual and Performing Arts Content Standards for California Public Schools.** California State Board of Education.
- Magsamen, S. H., & Battro, A. M. (2011). **Understanding how the arts can enhance learning.** Mind, Brain and Education, 5 (1), 1-2.
- Ministry of Education Ontario. (2021). **full-day kindergarten program.** Available at: <http://www.edu.gov.on.ca/kindergarten/>.
- Ministry of Education Ontario (2009). **The Ontario Curriculum Grades 1-8. The Arts.** ISBN 978-1-4249-8061-1 (PDF).
- Ministry of Education (2017). **Te whāriki: Early childhood curriculum.** Wellington, New Zealand. www.education.govt.nz.
- Ministry of Education (2000). **The Arts in the New Zealand Curriculum.** ISBN 0 478 12711 1.
- Ministry of Education and culture (2021). **base education in art.** <https://okm.fi/en/basic-education-in-arts>.
- Perso, T., Nutton, G., Fraser, J., Silburn, S. R & Tait, A. (2011). **The Arts' in education: A review of arts in schools and arts-based teaching models that improve school engagement.** academic, social and cultural learning. Darwin: Menzies School of Health Research.
- Savage, J. (2018). **Music Education for All.** FORUM: for Promoting 3-19 Comprehensive Education, 60 (1), 111-122.
- Sullivan, G., & Gu, M. (2017). **The Possibilities of Research: The Promise of Practice.** Art Education, 1 (1), 49-57.
- Taggart, B., K. Sylva, & et al. (2015). **"Effective pre-school, primary and secondary education project (EPPSE 3-16+): how pre-school influences children and young people's attainment and developmental outcomes over time "**.
- The Ontario Curriculum (2009). **The Ontario curriculum grades 1 -8.** The arts. Ontario, Canada: Ministry of Education.
- Uştu, H., & Saito, T. (2022). **Integration of Art into STEM Education at Primary Schools: an Action Research Study with Primary School Teachers.** Systemic Practice and Action Research, 35, 253-274.
- Zhitnaya, I., & Lysenko, A. (2019). **Art pedagogy in preschool education: opportunities and challenges.** SHS Web of Conferences 72. DOI: 10.1051/shsconf /20197204002.

Zbir, A. (2013). **Teaching and Learning: Hidden Curriculum and Instruction.** Papers of the conference Eduvision, Journal of Pragmatics, 36.

